

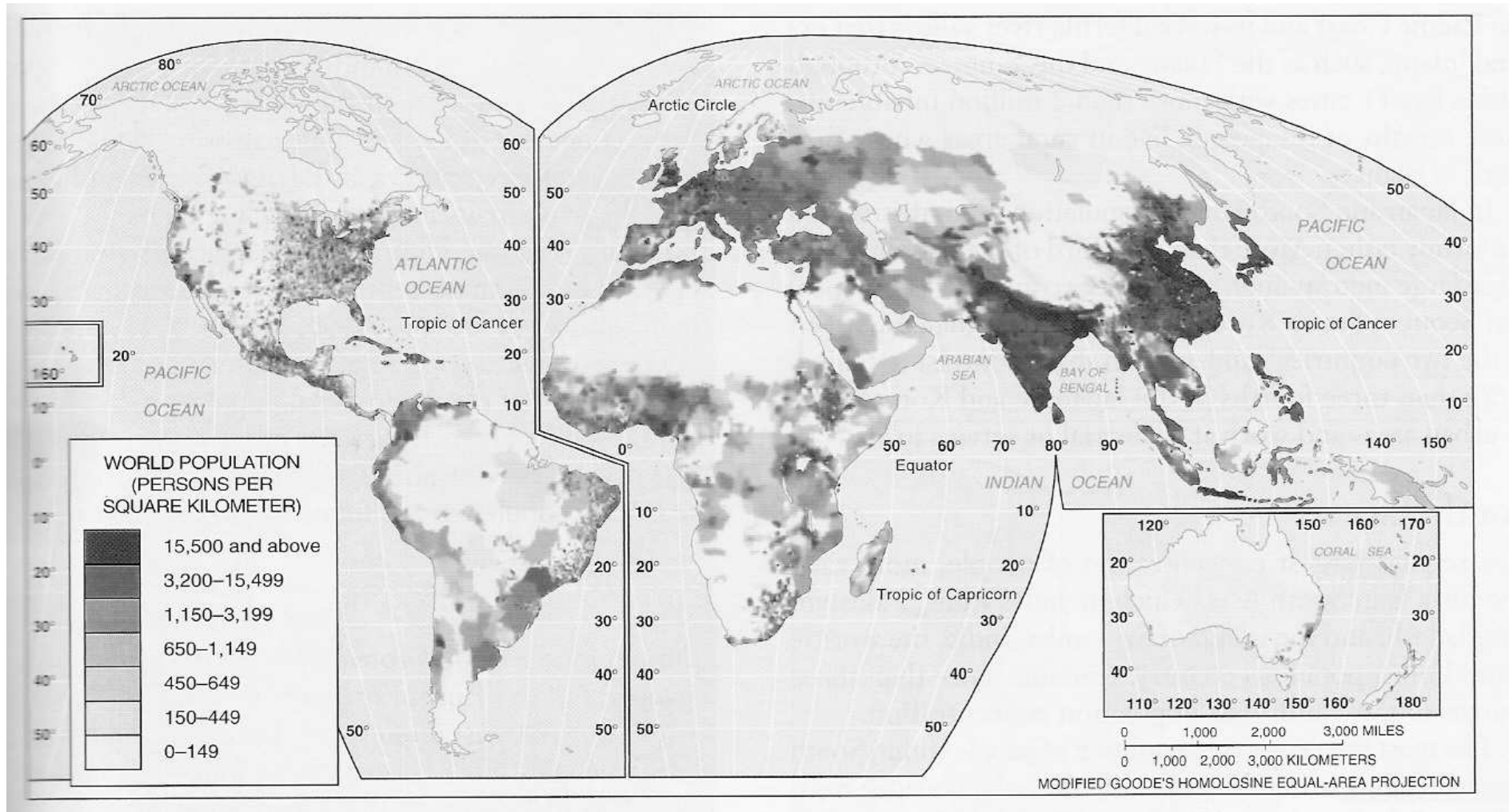
ROZMÍSTĚNÍ OBYVATELSTVA V PROSTORU

Základní součást studia geografie obyvatelstva - rozmístění obyvatelstva:

- v existujících prostorových útvarech,
- ve vztahu ke geografickým vlastnostem prostoru (FG a SEG podmínky)

Mimořádná nerovnoměrnost rozmístění obyvatelstva → různá intenzita využívání prostoru

Geografie obyvatelstva a sídel I Rozmístění obyvatelstva na Zemi

Pramen: Rubenstein J. M. 2002. An Introduction to Human Geography

Sídelní prostor člověka

Území obývané člověkem (sídelní prostor) – dělení:

- ekumena v užším slova smyslu (trvalá sídla)
- subekumena = semiekumena (kočovní způsob života):
 - řídko osídlené území (do 1 obyv./km²)
 - krátkodobá sídla
- anekumena (neosídlené oblasti)

Ekumena nemá ostrou hranici

→ místy sporné vymezení:

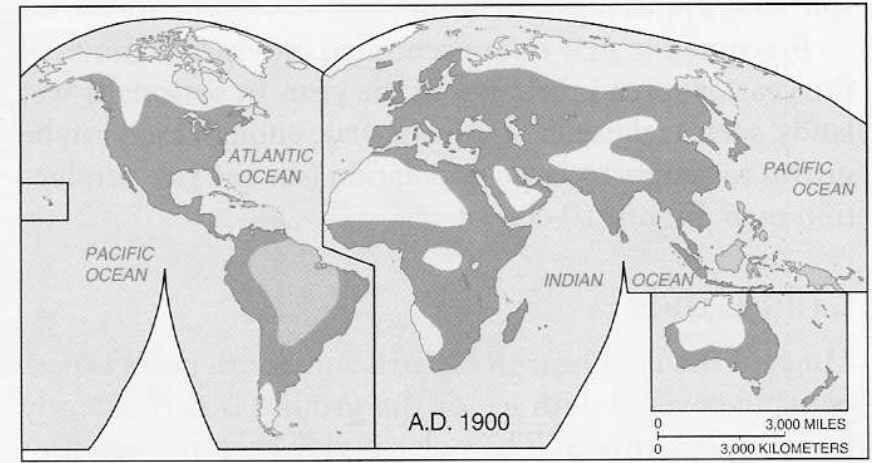
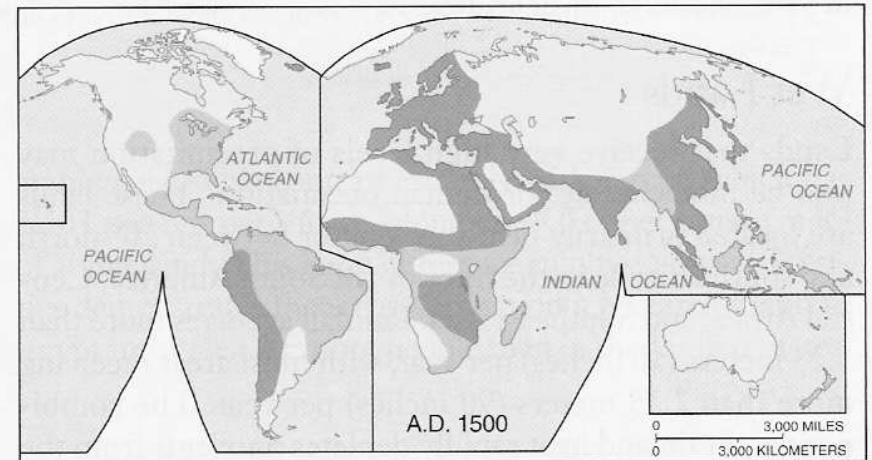
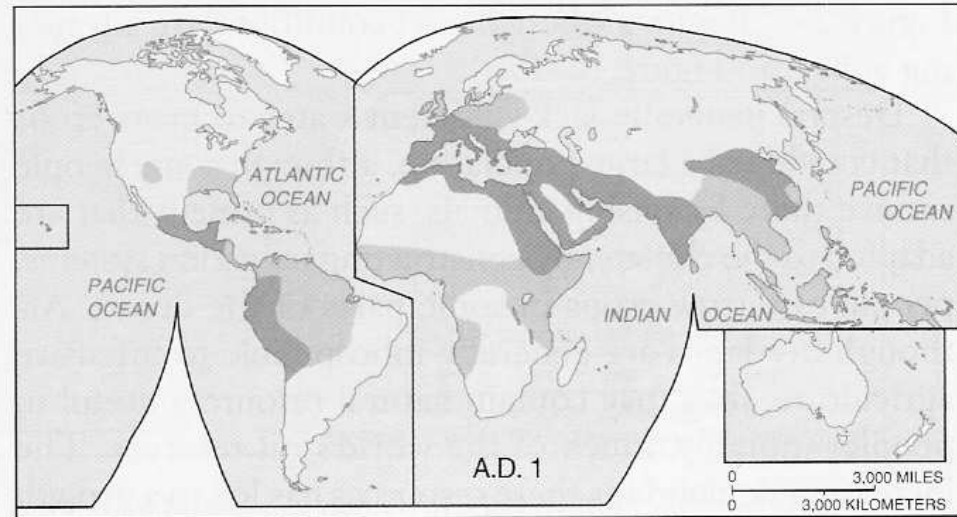
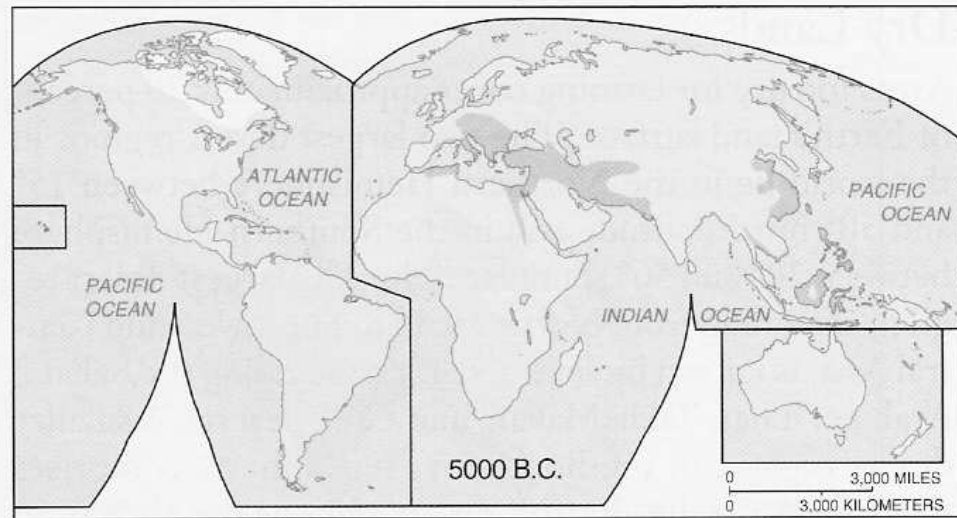
- např. zdevastovaná území (někdy tzv. novodobá anekumena)
- horské oblasti
- ...

Historie: rozšiřování ekumeny na úkor anekumeny:

- kolonizace
- intenzifikace využití nově osídlených území

Možná × skutečná hranice ekumeny

Geografie obyvatelstva a sídel I Rozmístění obyvatelstva na Zemi

ECUMENE

	Intensive settlement		Hunting and gathering
	Small-scale agriculture		Uninhabited (mainly ice)

Pramen: Rubenstein J. M. 2002. An Introduction to Human Geography

Figure 2-3 Ecumene. The portion of Earth occupied by permanent human settlement—the ecumene—has expanded from the Middle East and East Asia to encompass most of the world's land area.

Hranice ekumeny

Do ekumeny nepatří plochy oceánů a moří

Hranice ekumeny v polárních oblastech

- nejseverněji - 78° s.z.š. (Grónsko, Špicberky)
- nejjižněji - 55° j.z.š. (Jižní Georgie, Ohňová země)
- rozdíl mezi severní a jižní polokoulí, v rámci severní polokoule
- spíše subekumena
- polární výzkumné stanice?

Výšková (vysokohorská) hranice ekumeny

- vliv klimatických poměrů (rovník × polární oblasti)
- topografická poloha (expozice svahu, ...)
- rostoucí vliv ekonomických poměrů a technického rozvoje
- nejvýše - horské oblasti tropických šířek (Mexiko, Bolívie, Peru, Etiopie, Nepál – hranice ekumeny > 5000 m)

Hranice ekumeny v suchých oblastech

- množství srážek × zásobování vodou (hlubinné vrty, vodovody, ...)
- pouštní oblasti – oázy, blízkost řek

Geografie obyvatelstva a sídel I
Rozmístění obyvatelstva na Zemi

Člověk dosud nevyužil celou rozlohu souše jako sídelní prostor

Hospodářský (ekonomický) prostor × ekumena

Základní údaje o velikosti sídelního prostoru

Globální podmínky:

- ekumena = celá souš bez Antarktidy a Grónska (134 mil. km²)

Podrobnější členění:

- ekumena
 - 64,2 mil. km² (43 % souše)
 - jen 1 % tvoří skutečná plocha sídel!!!
- subekumena
 - 55,2 mil. km² (37 % souše)
- anekumena
 - 30,1 mil. km² (20 % souše)
 - započítáme-li do anekumeny i tropické pralesy a bažiny → 40 – 47 %

FAKTORY ROZMÍSTĚNÍ OBYVATELSTVA:

- fyzickogeografické faktory
- socioekonomické faktory (stupeň ekonomického vývoje, ...)
- zvláštnosti historického vývoje (Starý × Nový svět)
- populační faktory

Rozmístění obyvatelstva v existujících prostorových útvarech

Tab. 3: Vývoj podílu kontinentů na obyvatelstvu světa

Rok	Počet obyvatel (v mil.)													
	Afrika (rozloha: 22,3%)		Asie (32,9%)		Evropa (7,2%)		Latinská Amerika & Karibik (15,1%)		Severní Amerika (15,9%)		Oceánie (6,6%)		Svět (100,0%)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
1750	106	13,4	502	63,5	163	20,6	16	2,0	2	0,3	2	0,3	791	100,0
1800	107	10,9	635	64,9	203	20,8	24	2,5	7	0,7	2	0,2	978	100,0
1850	111	8,8	809	64,1	276	21,9	38	3,0	26	2,1	2	0,2	1 262	100,0
1900	133	8,1	947	57,4	408	24,7	74	4,5	82	5,0	6	0,4	1 650	100,0
1950	221	8,8	1 402	55,6	547	21,7	167	6,6	172	6,8	13	0,5	2 521	100,0
2003	851	13,5	3 823	60,7	726	11,5	543	8,6	326	5,2	32	0,5	6 301	100,0
2050	1 803	20,2	5 222	58,5	632	7,1	768	8,6	448	5,0	45	0,5	8 919	100,0

Pramen: United Nations, 1973. "The Determinants and Consequences of Population Trends, Vol.1" (United Nations, New York). United Nations, (forthcoming). "World Population Prospects: The 1998 Revision" (United Nations, New York).
 2002 Revision of the official United Nations Population Estimates and Projections

Geografie obyvatelstva a sídel I
Rozmístění obyvatelstva na Zemi

Tab. 1: Podíl kontinentů na ploše a obyvatelstvu světa v roce 2003

Území	Rozloha		Střední stav obyvatelstva v roce 2003	
	mil. km ²	v % (svět = 100)	mil. obyv.	v % (svět = 100)
Asie	44,6	32,9	3 823	60,7
Evropa	9,8	7,2	726	11,5
<i>Asie + Evropa</i>	54,4	40,1	4 549	72,2
Afrika	30,3	22,3	851	13,5
Latinská Amerika a Karibik	20,5	15,1	543	8,6
Severní Amerika	21,5	15,9	326	5,2
Oceánie (včetně Austrálie)	8,9	6,6	32	0,5
<i>Afrika + Amerika + Oceánie</i>	81,2	59,9	1 752	27,8
Svět (jen kontinenty)	135,6	100,0	6 301	100,0

Pramen: 2002 Revision of the official United Nations Population Estimates and Projections
Neuer illustrierter Atlas der Welt

Rozložení podle polokoulí:

- severní polokoule (90 % obyvatel)
- jižní polokoule (10 % obyvatel, z toho ¼ na Jávě)

Geografie obyvatelstva a sídel I Rozmístění obyvatelstva na Zemi

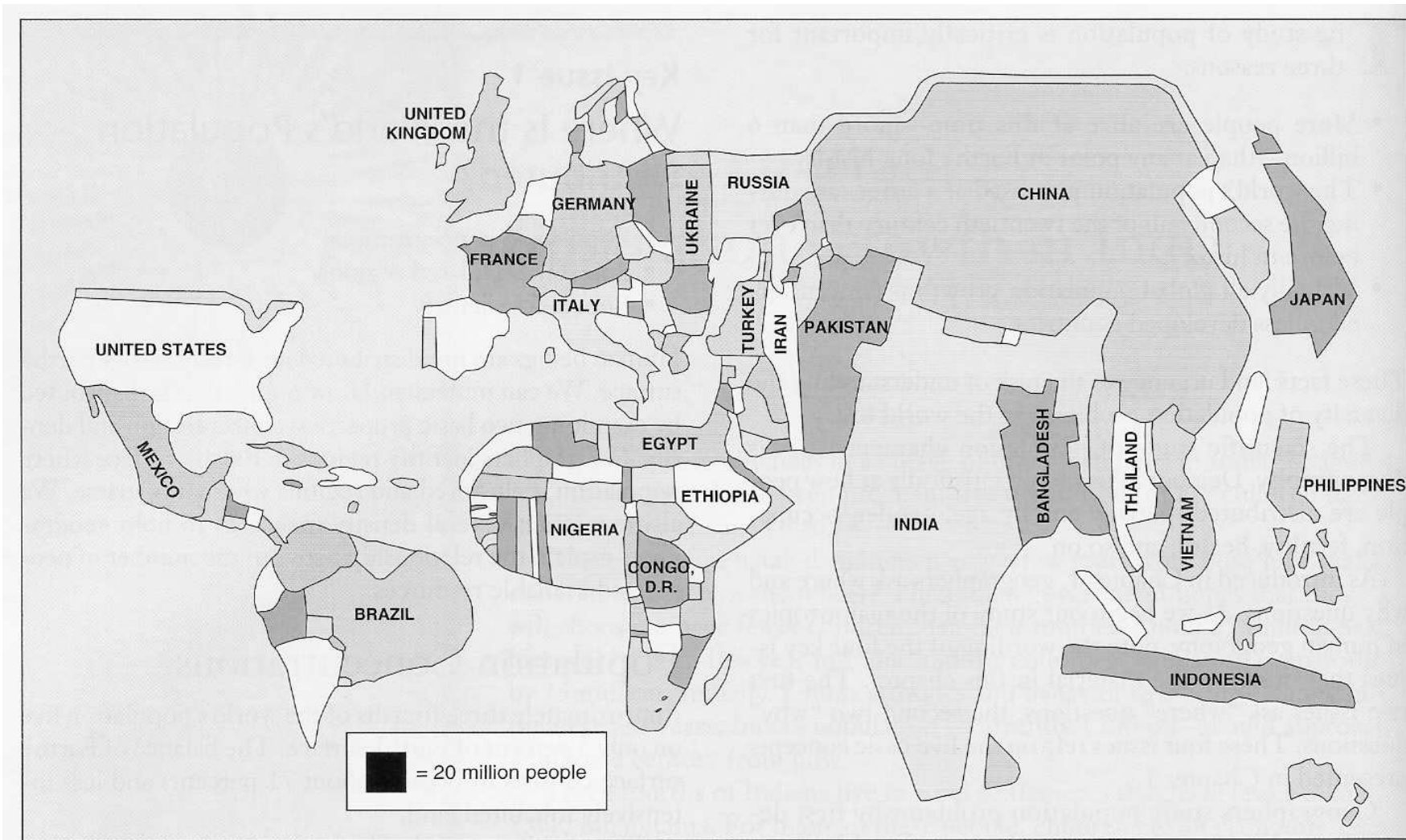

Figure 2-1 Population cartogram. Countries are displayed by size of population rather than land area. Countries named on the cartogram have at least 50 million inhabitants.

Rozmístění obyvatelstva – fyzickogeografické faktory

- pokles intenzity vlivu FG faktorů
- vliv měřítka (globální × regionální × lokální)

Vzdálenost od moře

- většina prostorů koncentrace obyvatelstva se rozkládá na okraji kontinentů
- řídké osídlení vnitrokontinentálních prostorů
- regionální rozdíly:
 - vliv horizontální členitosti
 - vliv historického vývoje („Starý“ × „Nový“ svět)

Tab. 4: Rozmístění obyvatelstva podle vzdálenosti od moře v % v roce 1960

Světadíl	0-50 km	50-200 km	200-500 km	500-1000 km	1000-1500 km	nad 1500 km
Evropa	29,1	25,8	30,3	11,9	2,8	0,1
Asie	27,1	20,2	21,9	19,9	8,8	2,1
Afrika	18,1	27,0	18,6	23,5	11,0	1,8
Severní Amerika	31,5	19,8	20,1	18,5	9,6	0,5
Jižní Amerika	24,4	38,4	27,9	9,0	0,3	.
Austrálie a Oceánie	79,1	15,2	4,9	0,8	.	.
Celkem	27,6	22,7	23,5	17,7	7,1	1,4
Hustota zalidnění na km ²	44,2	24,0	16,7	13,5	9,9	4,1

Pramen: J. MLÁDEK (1992)

Nadmořská výška

- téměř 60 % obyvatelstva světa žije do 200 m nadmořské výšky
- více než 80 % obyvatelstva světa žije do výšky 500 m:
 - max. Evropa – celkem 92 %
 - min. Jižní Amerika a Afrika – „jen“ 57 % (vliv tropického klimatu)
- vývojová tendence → zvyšování nerovnoměrnosti

Tab. 5: Rozmístění obyvatelstva podle nadmořské výšky

Výškové stupně	Plocha		Obyvatelstvo 1945		Obyvatelstvo 1960		
	mil. km ²	%	mil.	%	mil.	%	hustota na km ²
0-200	36,8	27,8	1 276	56,2	1 770	59	48
200-500	39,2	29,5	546	24,0	690	23	18
500-1000	28,0	21,2	265	11,6	330	11	12
1000-1500	12,3	9,9	100	4,4	120	4	9
1500-2000	8,0	5,6	54	2,3	60	2	9
nad 2000	8,3	6,2	34	1,5	30	1	4
Spolu	132,6	100,0	2 275	100,0	3 000	100	23

Pramen: J. MLÁDEK (1992)

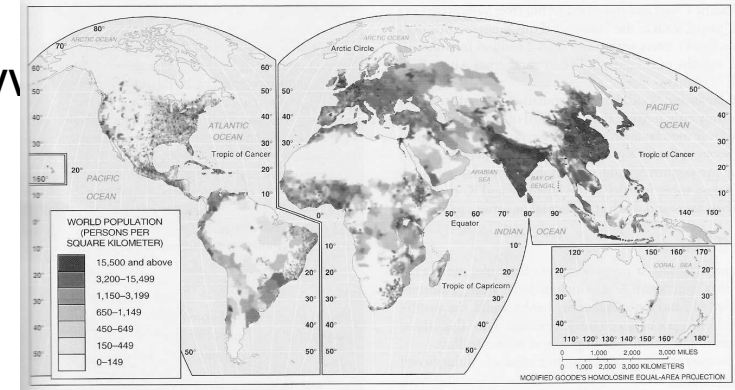
Obyvatelstvo žije ve vyšších nadmořských výškách zejména v Africe a Jižní Americe:

- nad 1000 m → Afrika (23 %), Jižní Amerika (20 %), Severní Amerika (12 %), Asie (8 %), Evropa (1 %)
- nad 1500 m → Afrika (9 %), Jižní Amerika (15 %)
- nad 2000 m → Afrika (9 %), Jižní Amerika (15 %)
- Peru → ve výšce přes 2000 m žije cca 50 % obyvatel
- velká města ve velké nadmořské výšce:
 - La Paz – 3500 m (Bolívie, 1,1 mil.)
 - Quito – 2800 m (Ekvádor, 1,1 mil.)
 - Addis Abeba – 2370 m (Etiopie)
 - Lhasa – 3600 m (Čína, Tibet)

Geografie obyvatelstva a sídel I Rozmístění obyvatelstva na Zemi

Klimatické podmínky

- základní podmínka rozložení obyvatelstva (→ ovlivnění ostatních FG faktorů)
- oblasti mírně teplého podnebí → cca 53 % obyvatel
- stepi, pouště, tundry → cca 8 % obyvatel
- pasátová × monzunová pobřeží (vlhkost)

Tab. 6: Rozmístění obyvatelstva podle klimatických oblastí

Klimatická oblast	Plocha		Obyvatelstvo		Hustota obyv./km ²
	tis. km ²	%	mil.	%	
mírně teplé podnebí se suchou zimou	11 360	8,4	694	27,6	61
mírně teplé podnebí s celoročním rozdělením srážek	8 630	6,5	521	20,7	60
mírně teplé podnebí se suchým létem	2 680	2,0	110	4,4	41
boreální podnebí se suchou zimou	7 300	5,4	145	5,7	20
podnebí rovníkového pralesa	10 890	8,1	199	8,0	18
boreální podnebí s vlhkou zimou	24 400	18,1	364	14,5	15
savanové podnebí	18 560	13,8	268	10,7	14
stepní podnebí	21 210	15,6	168	6,7	8
pouštní podnebí	17 740	13,2	34	1,4	2
tundrové podnebí	12 020	8,9	7	0,3	0,5

Pramen: J. MLÁDEK, 1992

Rozmístění obyvatelstva – socioekonomické faktory

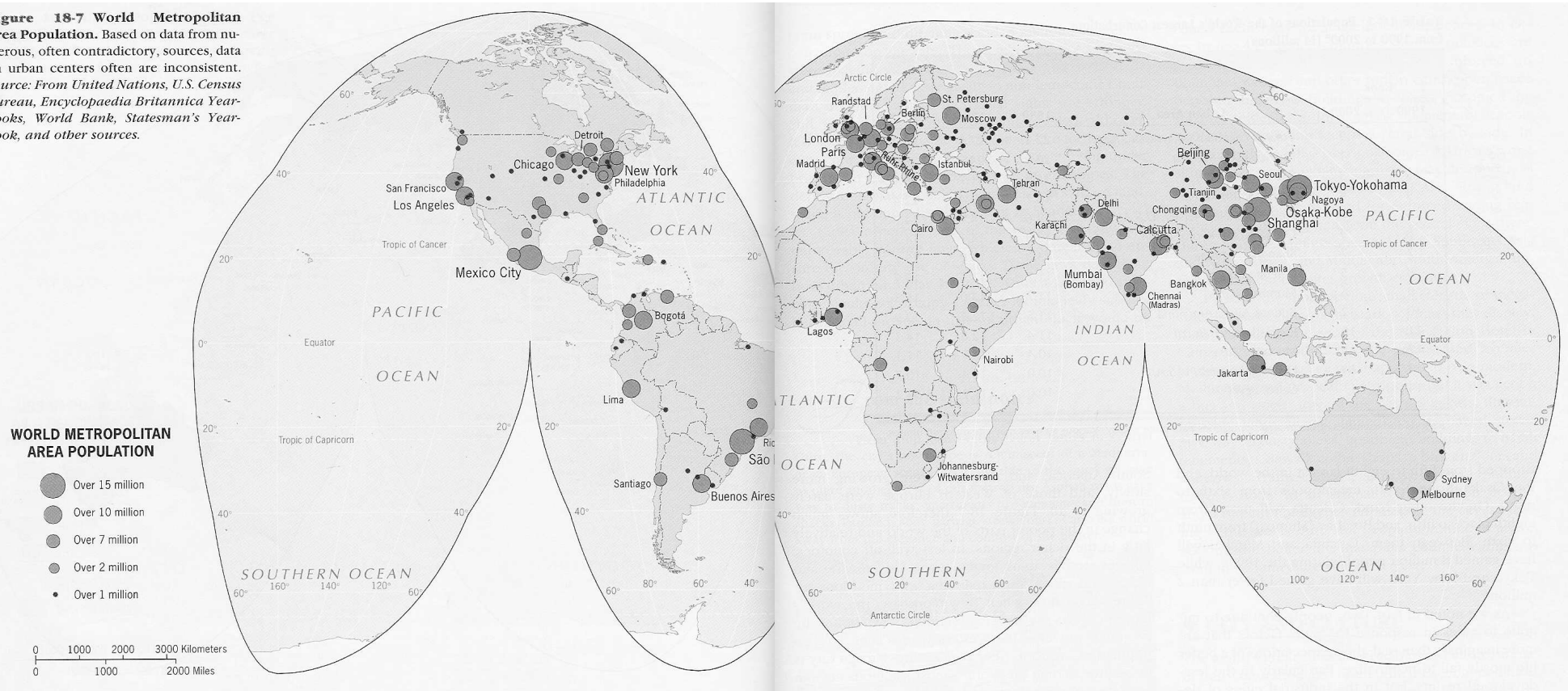
Vliv socioekonomických funkcí - změny, vrstvení, ...

Typy oblastí koncentrace obyvatelstva:

- příznivé přírodní podmínky → rozvoj zemědělství (nejstarší regiony: okolí Nilu, Gangy, Pádu, severoamerické prárie aj.)
- naleziště surovin → průmysl (Porýní, jižní a střední Anglie, Horní Slezsko, Apalače, aj.)
- pobřežní regiony → doprava, obchod, průmysl (Hamburk, Singapur, Hongkong, Rio de Janeiro aj.)
- přímořské regiony → cestovní ruch (Středomoří, Florida aj.; trvalé × přítomné obyvatelstvo)
- metropolitní oblasti, městské regiony → administrativní význam, rozhodování, řízení (world cities, gateways, ...)

Geografie obyvatelstva a sídel I Rozmístění obyvatelstva na Zemi

Figure 18-7 World Metropolitan Area Population. Based on data from numerous, often contradictory, sources, data on urban centers often are inconsistent. *Source: From United Nations, U.S. Census Bureau, Encyclopaedia Britannica Yearbooks, World Bank, Statesman's Yearbook, and other sources.*

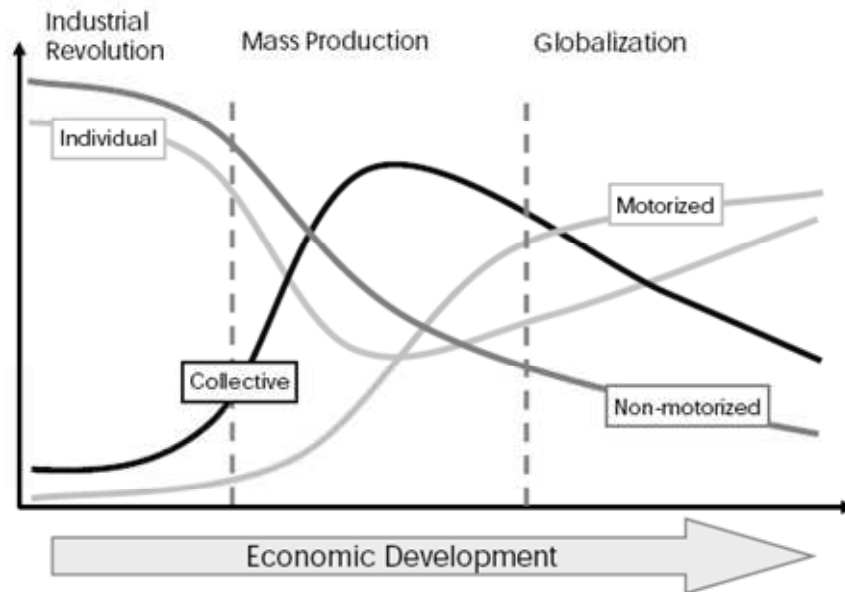
Pramen: de Blij H. J., Murphy A. B. 1998. Human Geography. Culture, Society, and Space

Působení dopravní polohy

- dopravní sítě a zařízení (křižovatky, uzly) → vliv na rozmístění socioekonomických aktivit a obyvatelstva:
 - aktivní působení,
 - pasivní působení

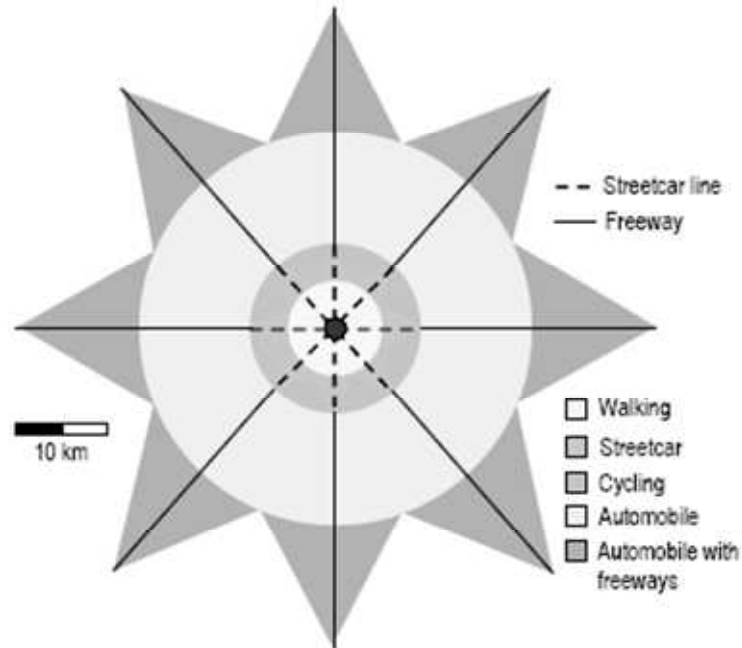
- forma koncentrace obyvatelstva × dopravní technologie:
 - preindustriální období → kompaktní městské formy
 - industriální období (interakce na dálku):
 - hromadná doprava → koncentrace obyvatelstva (urbanizace)
 - individuální doprava → disperze osídlení (suburbanizace)
 - rozvoj telekomunikací → disperzní osídlení, virtuální města (?) (desurbanizace)

Obr. 3: Proměny charakteru osobní dopravy

Pramen: Rodrigue, J-P *et al.* (2004) *Transport Geography on the Web*, Hofstra University, Department of Economics & Geography, <http://people.hofstra.edu/geotrans>

Obr. 21: Hodina jakožto vzdálenost dojížděky prostřednictvím různých druhů dopravy

Pramen: Rodrigue, J-P *et al.* (2004) *Transport Geography on the Web*, Hofstra University, Department of Economics & Geography, <http://people.hofstra.edu/geotrans>